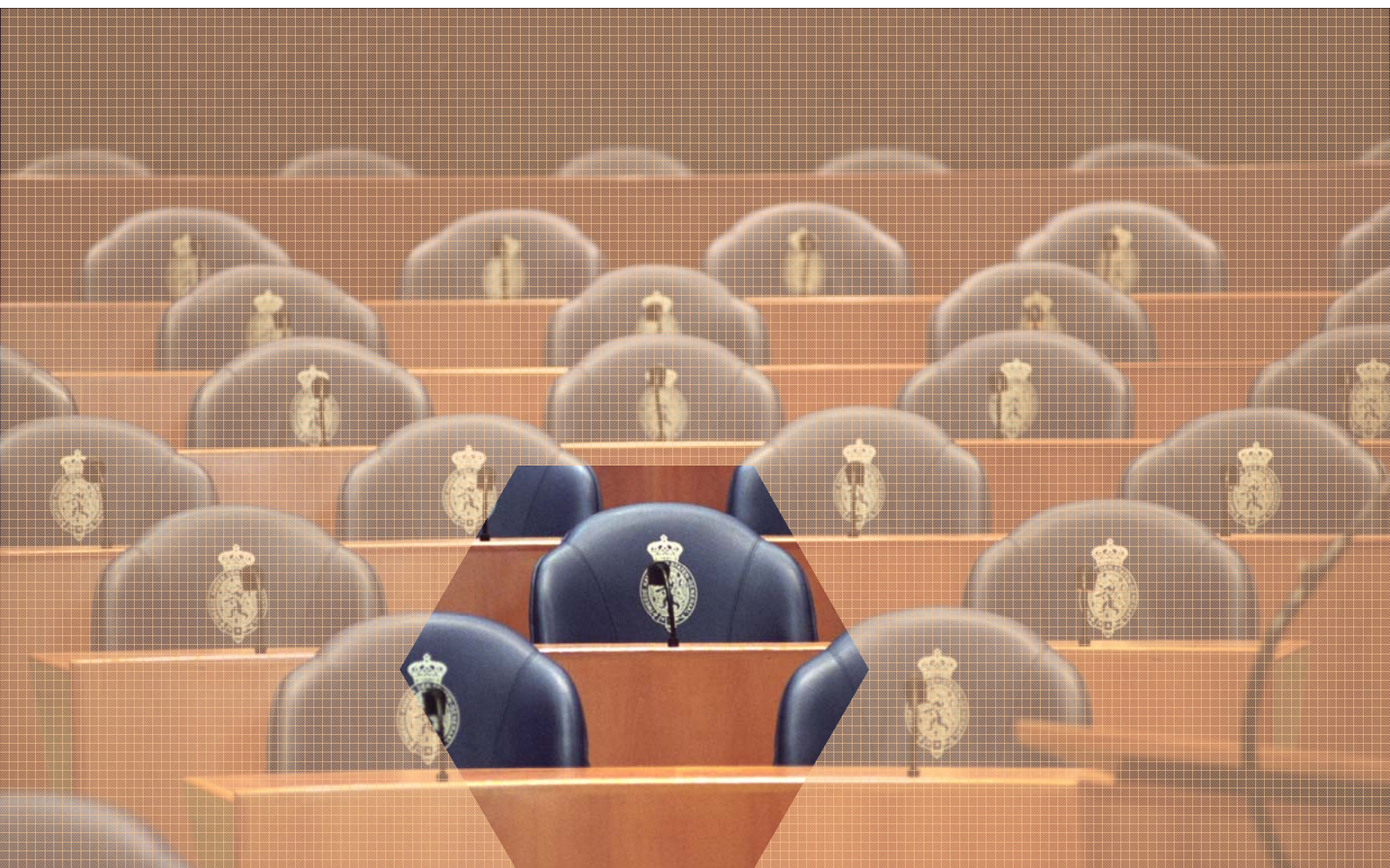

Kwaliteit representativiteits- gegevens bij AVV-verzoeken

Stand van zaken 2006

Eindrapport

Een onderzoek in opdracht van Ministerie van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

Riemer Kemper
Mirjam Engelen

Projectnummer: B3229

Leiden, 8 juni 2007

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Research voor Beleid. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Research voor Beleid. Research voor Beleid aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Voorwoord

De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid kan bepalingen van een CAO algemeen verbindend verklaren wanneer deze gelden voor een 'belangrijke meerderheid' van de werknemers in een sector. Bij hun AVV-verzoek leveren CAO-partijen zelf cijfers aan om deze meerderheid aan te tonen. In 2004 is het ministerie begonnen met een jaarlijks, steekproefsgewijs onderzoek naar de kwaliteit van deze gegevens. De eis daartoe is m.i.v. 1 januari 2003 in het Toetsingskader AVV CAO-bepalingen opgenomen. Het onderzoek heeft tot doel verzoeken opnieuw te beoordelen en het veld bewust te maken van het belang van adequate gegevensverstrekking.

In de derde meting is voor een steekproef van 27 algemeen verbindend verklaarde CAO's nagegaan in hoeverre de CAO-partijen adequate informatie leveren over de mate waarin zij de sector vertegenwoordigen. Het voorliggende rapport bevat de resultaten van dit onderzoek. Het eerste hoofdstuk gaat in op de onderzoeksvragen en –methode. Het tweede hoofdstuk bevat een overzicht van de resultaten.

Vanuit het ministerie heeft Dorien Hoefer het onderzoek begeleid. Het onderzoek is uitgevoerd door Riemer Kemper en begeleid door ondergetekende. Bart Dekker trad tijdens het onderzoek op als adviseur.

Mirjam Engelen
Projectleider

Inhoudsopgave

1	Het onderzoek	7
1.1	Beleidscontext	7
1.2	Onderzoeksdoel en onderzoeksvragen	9
1.3	Onderzoeksmethode en beoordelingskader	10
2	Beoordeling van de gegevens	15
2.1	Overzicht oordelen	15
2.2	Oordelen op onderdelen	17
2.3	Aanbevelingen	22

1 Het onderzoek

1.1 Beleidscontext

Werkgevers- en werknemersorganisaties hebben de mogelijkheid in collectieve arbeids-overeenkomsten (CAO's) afspraken te maken over een breed scala aan arbeidsvoorwaarde-lijke onderwerpen. In het geval van een bedrijfstak-CAO kunnen zij de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verzoeken om een algemeen verbindendverklaring (AVV). De CAO geldt dan niet alleen voor de aangesloten werkgevers en hun werknemers, maar voor *alle* werkgevers en werknemers, die werkzaam zijn in die sector. Collectieve afspraken be-vorderen evenwichtige arbeidsverhoudingen en arbeidsrust. Overheidsregulering kan daar-door beperkt of achterwege blijven. Algemeen verbindendverklaring heeft als doel de ver-antwoordelijkheid van de sociale partners te ondersteunen en te beschermen.

Een belangrijke voorwaarde die de Wet AVV stelt is het meerderheidsvereiste. Dit vereiste is in het Toetsingskader AVV CAO-bepalingen nader uitgewerkt: "De CAO-bepalingen waar-op het verzoek tot AVV betrekking heeft moeten reeds gelden voor een naar het oordeel van de minister belangrijke meerderheid van de in de bedrijfstak werkzame personen".¹ De mate van representativiteit wordt als volgt berekend:

$$\frac{\text{Het aantal werknemers in dienst van werkgevers gebonden door de CAO, die naar aard van hun functie respectievelijk werkzaamheden binnen de werkingssfeer van de CAO vallen}}{\text{Totaal aantal werknemers, dat binnen de werkingssfeer van de CAO zou vallen, indien deze algemeen verbindend zou worden verklaard}} \times 100\%$$

Een "belangrijke meerderheid" wordt geacht in ieder geval aanwezig te zijn bij een aandeel van 60% of meer. Indien dit percentage tussen de 55% en 60% ligt, wordt nader gekeken naar de verdeling van de werknemers en de positie van de CAO in de bedrijfstak. Beneden de 55% vindt AVV niet plaats, tenzij er naar het oordeel van de minister sprake is van 'bij-zondere omstandigheden'. De betrokken sociale partners leveren bij een verzoek om AVV zelf cijfers aan om de verlangde meerderheid aan te tonen.

Het algemeen verbindend verklaren van CAO's is sinds de invoering in 1937 een belangrijk onderdeel van de Nederlandse arbeidsverhoudingen. Het instrument heeft ingrijpende fi-nanciële en sociale implicaties voor de werkgevers en werknemers, die onder de werkings-sfeer vallen. Werkgevers die niet zijn georganiseerd of bij andere organisaties zijn aange-sloten, dienen zich na AVV eveneens te houden aan arbeidsvoorwaardelijke afspraken, waarop zij zelf geen invloed hebben kunnen uitoefenen.

Gezien de verstreckende consequenties van algemeen verbindendverklaringen, heeft het representativiteitsvereiste in de afgelopen jaren enige malen tot discussie geleid. In 1999 is een explorerende studie uitgevoerd naar de criteria en gegevens op basis waarvan de

¹ Art. 2, lid 1, Wet AVV.

toetsing van de representativiteitseis in de horeca plaatsvindt.¹ Op basis van het onderzoek werd aanbevolen het Toetsingskader aan te scherpen in termen van toegestane gegevensbronnen en te hanteren berekeningswijzen.

In 2000 heeft het ministerie een onderzoek laten uitvoeren naar de databronnen die gebruikt kunnen worden bij AVV-verzoeken.² Het rapport mondde uit in de aanbeveling om uitgewerkte eisen in het Toetsingskader op te nemen omtrent de verantwoording van de methode van gegevensverzameling door sociale partners. Medio 2002 is het Toetsingskader gewijzigd.³ In het Besluit aanmelding CAO's en het aanvragen van AVV (Art. 2:2 lid d) staat sindsdien dat een AVV-verzoek vergezeld moet worden van:

Een toelichting op de wijze van de verzameling van de representativiteitsgegevens, die in ieder geval het volgende bevat:

1. een opgave van de gebruikte bronnen voor de aantallen werkgevers en werknemers
2. een opgave van de gehanteerde onderzoeksmethode
3. een opgave van de wijze van meting
4. een opgave van de peildatum of de periode waarop de cijfers betrekking hebben
5. een toelichting waaruit blijkt dat de grenzen van het domein waarover de gegevens zijn verzameld gerelateerd zijn aan de werkingssfeer van de CAO. Daarbij dient ook duidelijk te zijn dat in de werkingssfeer van de CAO uitgesloten categorieën werknemers in de tellingen buiten beschouwing zijn gelaten.

In het toetsingskader staat verder dat het ministerie “periodiek steekproefsgewijs” de kwaliteit van de cijfers controleert. De eerste twee onderzoeken in dat kader zijn uitgevoerd in 2004⁴ en 2005⁵. De laatste meting leidde tot de aanbeveling het bewaren van gegevens verplicht te stellen en een praktische handleiding op te stellen met aandachtspunten voor het aanleveren van de representativiteitsgegevens.

De handleiding is inmiddels opgesteld. Ook is de bewaarplicht van brongegevens inmiddels geformaliseerd in het Besluit aanmelding. Ter ondersteuning van de kwaliteit van representativiteitsgegevens is per 1 januari 2007 opnieuw het Toetsingskader gewijzigd. In het nieuwe Toetsingskader is opgenomen dat bij het AVV-verzoek actuele gegevens moeten worden overlegd. Dit betekent dat de representativiteitsgegevens in beginsel niet ouder mogen zijn dan één jaar, te rekenen vanaf de ingangsdatum van de CAO.

Verplichte archivering van brongegevens komt met name de reproduceerbaarheid van de opgaven ten goede. Door de bewaarplicht kan zorgvuldiger worden getoetst of de CAO-partners die een aanvraag van AVV indienen inderdaad voldoen aan het meerderheidsvereiste.

¹ B. Dekker en R.G. van Zevenbergen (1999), *Onder en boven de streep. Werknemersstatistieken in de horeca*. Research voor Beleid, Leiden.

² E. Bakker en C. van Rij (2000), *Van de teller en de noemer. Onderzoek naar databronnen voor de representativiteitstoets van AVV-verzoeken*. SZW-werkdocument 173.

³ Art. 2:2, Besluit aanmelding van collectieve arbeidsovereenkomsten en het aanvragen van algemeen verbindend verklaring.

⁴ J. van der Veen en M. Engelen (2005), *Kwaliteit representativiteitsgegevens bij AVV-verzoeken*. Research voor Beleid, Leiden.

⁵ R. Kemper en M. Engelen (2006), *Kwaliteit representativiteitsgegevens bij AVV-verzoeken. Stand van zaken 2005*. Research voor Beleid, Leiden.

Om te kunnen toetsen of representativiteitsopgaven correct en zorgvuldig zijn opgesteld, is een beoordelingsschema ontwikkeld. Hieruit zijn de toetsingscriteria voortgekomen die gebruikt zijn bij de beoordeling. Dit rapport geeft de resultaten van de derde meting weer.

1.2 Onderzoeksdoel en onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek

Het onderzoek moet van 27 door het ministerie geselecteerde AVV-verzoeken inzicht bieden in de vraag of de sociale partners adequate cijfers aanleveren over de mate waarin zij de sector vertegenwoordigen. Het onderzoek draagt bij aan de volgende doelen van SZW:

- Het leveren van informatie voor een eventuele (her)beoordeling van AVV-verzoeken.
- Het bewust maken van CAO-partijen van het belang van een zorgvuldige aanlevering van gegevens.

Het instrument kan uiteindelijk ook worden aangewend om algemene tendensen te benoemen. Daarmee krijgt het de functie van een monitor. Naarmate het aantal beoordeelde representativiteitsgegevens toeneemt, kunnen betere uitspraken en aanbevelingen worden gedaan, die het niveau van afzonderlijke AVV-verzoeken overstijgen.

Met de in 2004 ontwikkelde beoordelingsmethode is het in de eerste plaats mogelijk de ontwikkeling van de kwaliteit van representativiteitsgegevens in de tijd te schetsen. Daarnaast zijn uit de cijfers indicaties af te leiden over de betrouwbaarheid van representativiteitsgegevens in specifieke sectoren. Wanneer bijvoorbeeld mocht blijken dat de aangeleverde informatie in bepaalde sectoren structureel te wensen overlaat, kan het ministerie besluiten zich bij toekomstige metingen sterker op die sectoren te richten. Het doen van dergelijke algemene uitspraken en aanbevelingen is een nevendoelstelling van dit onderzoek. Deze doelstelling komt terug in de tweede onderzoeksvraag.

Onderzoeksvragen

Dit onderzoek moet vaststellen of de aangeleverde gegevens afkomstig zijn uit betrouwbare bronnen, en of ze op een adequate en betrouwbare manier zijn gegenereerd. Op basis van de doelstellingen zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Voldoen de representativiteitsgegevens van de 27 afzonderlijke AVV-verzoeken aan de eisen van:
 - Reproduceerbaarheid
 - Validiteit
 - Interne consistentie
 - Onderzoekstechnische kwaliteit
 - Actualiteit?
2. Welke algemene conclusies en aanbevelingen zijn af te leiden uit de beoordeling van de afzonderlijke AVV-verzoeken?

1.3 Onderzoeksmethode en beoordelingskader

Selectie cases

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft 27 te beoordelen AVV-verzoeken geselecteerd. In meerderheid zijn de 27 verzoeken aselect samengesteld. Achtien verzoeken zijn *random* in de steekproef opgenomen. Een groep van negen cases is door SZW geselecteerd om specifieke redenen, zoals lage representativiteit en geuite bedenkingen door één of meerdere bedrijven in de sector.

De steekproef van sectoren is *niet representatief* voor alle CAO's in Nederland. Dit hangt samen met het doel van het onderzoek. Het onderzoek beoogt nadrukkelijk *niet* een representatief algemeen beeld te geven van de nauwkeurigheid van representativiteitsgegevens. De doelstelling is de beoordeling van de 27 specifieke verzoeken en bewustmaking van het belang van de gegevens in het veld.

De betrokken partijen zijn in eerste instantie schriftelijk benaderd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De partijen hebben de gegevens aan het ministerie gestuurd, waarna ze zijn doorgezonden naar Research voor Beleid. Alle partijen hebben hun medewerking verleend aan het onderzoek. Research voor Beleid heeft vervolgens de beoordeling van de representativiteitscijfers uitgevoerd.

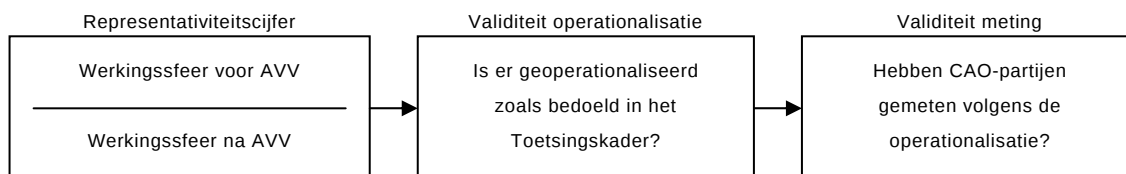
Beoordelingskader

In 2004 is een set criteria ontwikkeld, aan de hand waarvan de gegevens kunnen worden beoordeeld. Het schema is gebaseerd op algemene eisen, die aan de kwaliteit van onderzoek en gegevensverzameling worden gesteld. Het instrument heeft zowel betrekking op de kwaliteit van de gebruikte bronnen als op de kwaliteit van de berekeningen die zijn toegepast. In de aanloop naar de daadwerkelijke toetsing zijn destijds uitvoerige gesprekken gevoerd met de opdrachtgever en sociale partners om het beoordelingskader verder te verfijnen en aan te passen aan de situatie in het veld. De gesprekken hebben geleid tot gedetailleerde kennis over de wijze waarop representativiteitsgegevens tot stand komen en praktische moeilijkheden waar men tegenaan loopt. De inzichten zijn verwerkt in de definitieve checklist. Deze lijst bevat de uiteindelijke criteria die zijn gebruikt om de cijfers te beoordelen. Het ontwikkelde instrument is uitstekend geschikt voor het beantwoorden van de beide onderzoeksvragen.

De beoordeling van de AVV-verzoeken heeft plaatsgevonden op basis van vijf criteria:

1. **Reproduceerbaarheid en volledigheid.** Een minimaal vereiste voor de beoordeling van de gegevens is dat ze reproduceerbaar moeten zijn. Het is bijvoorbeeld onmogelijk om de kwaliteit ervan te beoordelen, indien de enquête, die eraan ten grondslag ligt, niet meer te achterhalen is. Als criterium geldt dat al die gegevens en berekeningswijzen beschikbaar moeten zijn, waarmee het representativiteitscijfer, zoals de CAO-partijen die hebben berekend, door een derde (i.c. het onderzoeksteam) zelfstandig kan worden gereproduceerd.

2. **Validiteit.** Het begrip validiteit heeft betrekking op de vraag of daadwerkelijk datgene wordt gemeten wat beoogd was. Zijn de juiste begrippen gemeten? Daarbij zijn twee aspecten van belang. De eerste is de operationalisering: hebben CAO-partijen (de termen boven en onder de streep van) het representativiteitscijfer voor hun sector of branche gedefinieerd in overeenstemming met hetgeen bedoeld is in het Toetsingskader? Het tweede aspect is de meting als zodanig: is er vervolgens ook conform de operationele definities gemeten?

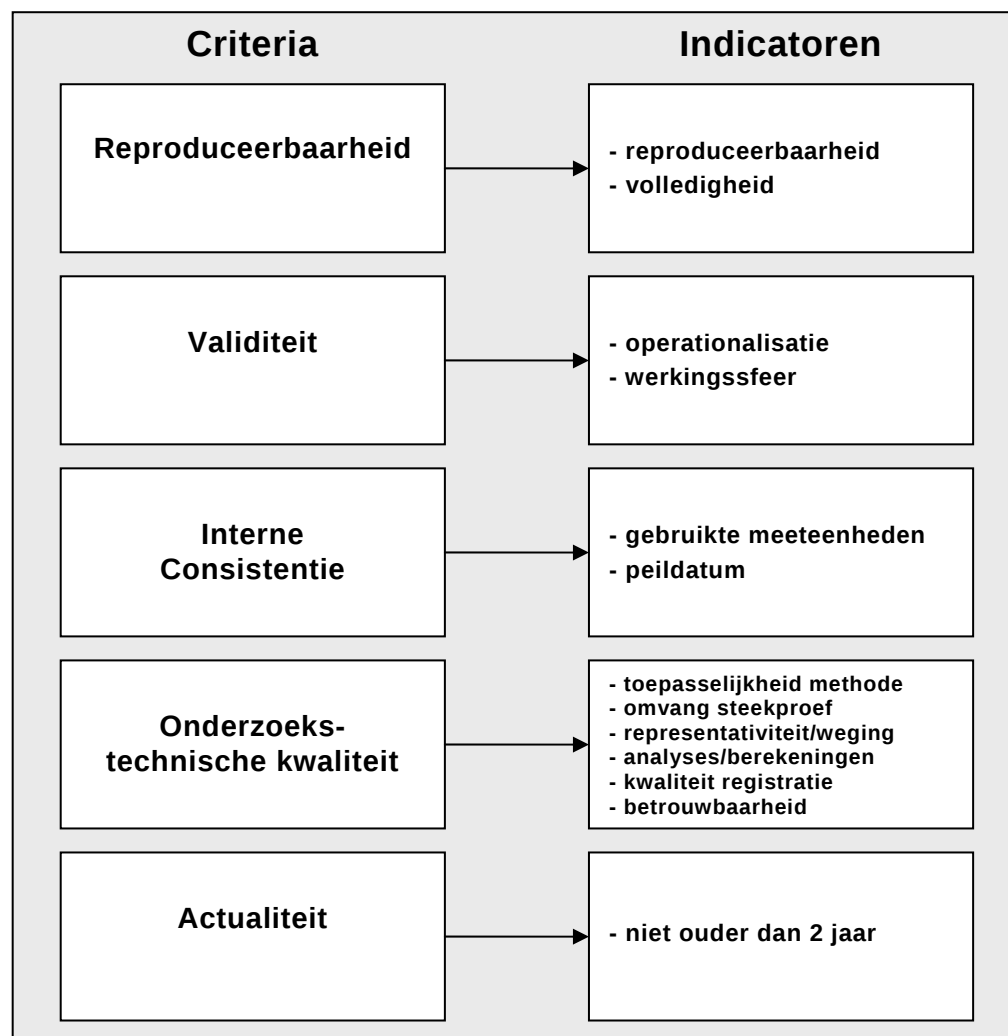

Een voorbeeld ter illustratie. Sommige CAO's gelden bijvoorbeeld alleen voor het deel van het personeel dat werkzaam is in de productie en niet voor ondersteunend personeel. Indien de laatste categorie werknemers toch is meegenomen in de berekening van het representativiteitscijfer, klopt de validiteit van de operationalisatie niet. Indien hiervoor wordt gecorrigeerd door een schatting te maken van het aandeel productiemedewerkers in het personeelsbestand, staat de validiteit van de meting ter discussie.

3. **Interne consistentie.** Hier gaat het erom dat de eenheid die wordt gebruikt om de 'teller' weer te geven overeenstemt met de eenheid om de 'noemer' in uit te drukken. Het betreft de volgende zaken:
- gebruikte meeteenheden (stand- of stroomcijfers, definities).
 - peildatum van de gegevens.
4. **Onderzoekstechnische kwaliteit.** Een beoordeling van de kwaliteit van de gebruikte onderzoeksmethoden is de volgende stap. Hierbij is het van belang of deze voldoen aan de minimale zorgvuldigheidseisen wat betreft:
- de toepasselijkheid van de methode.
 - omvang van de steekproef (nauwkeurigheid).
 - representativiteit en/of weging (validiteit).
 - analyses en/of berekeningen.
 - zorgvuldigheid van registratie (in het geval van een bronbestand).
 - betrouwbaarheid.
5. **Actualiteit.** In het nieuwe Toetsingskader is opgenomen dat CAO-partijen per 1 januari 2007 actuele gegevens moeten overleggen bij een AVV-verzoek. Dit betekent dat de representativiteitsgegevens *in beginsel* niet ouder mogen zijn dan één jaar, te rekenen vanaf de ingangsdatum van de CAO. De verzoeken in dit onderzoek hebben betrekking op CAO's met een aanvangsdatum van voor 2007. Daarom is besloten met betrekking tot de actualiteit van de gegevens een ruime marge te hanteren. Gegevens zijn beschouwd als actueel indien ze betrekking hebben op de situatie van maximaal twee jaar voor het AVV-verzoek. Wel is telkens een opmerking gemaakt indien (nog) niet aan het nieuwe Toetsingskader is voldaan.

Hieronder worden de criteria en de bijbehorende indicatoren nog eens schematisch weergegeven.

Figuur 1.1 Beoordelingsschema

Aan de hand van de hierboven beschreven criteria zijn de aangeleverde representativiteitsgegevens van de 27 geselecteerde AVV-verzoeken gecontroleerd en beoordeeld.

Beoordelingsproces

Bij lang niet alle representativiteitsopgaven is meteen goed reproduceerbaar hoe het representativiteitscijfer tot stand is gekomen. Indien een enquête onder bedrijven is gehouden om het aantal werknemers te achterhalen, is niet altijd informatie meegeleverd over het aantal bedrijven dat is benaderd en het aantal bedrijven dat aan de enquête heeft meegewerkt. Meer in het algemeen is uit de representativiteitsopgave niet altijd goed op te maken of de oorspronkelijke gegevens nog beschikbaar zijn, hoe een bepaalde berekening is uitgevoerd of waarom voor een bepaalde methode of berekening is gekozen. Dergelijke in-

formatie is voor een juiste beoordeling van de gegevens noodzakelijk. Indien onvoldoende gegevens waren opgestuurd, of onvoldoende duidelijk onderbouwde gegevens, heeft Research voor Beleid de betreffende CAO-partijen een brief gestuurd met aanvullende vragen.

Bij 20 AVV-verzoeken zijn schriftelijk aanvullende vragen gesteld. In drie gevallen was het antwoord weliswaar op tijd, maar de beantwoording van vragen dusdanig dat opnieuw een brief met vragen is gestuurd. In vijf andere gevallen is in het geheel niet geantwoord, en is schriftelijk gerappeld. Daarnaast is naar aanleiding van aanvullende vragen eenmaal telefonisch contact geweest. Tijdens dit contact zijn de aanvullende vragen mondeling afdoende beantwoord, waardoor niet verder (schriftelijk) is gerappeld. Naar sectorpartijen die niet reageerden op het rappel is een tweede rappel gestuurd, nu ook per e-mail. Bij de elf overige verzoeken, waarbij aanvullende vragen zijn gesteld, is binnen de gestelde termijn gereageerd.

De aanvullende vragen waren nodig omdat al deze opgaven op basis van de aangeleverde gegevens niet (volledig) reproduceerbaar waren. De overige zeven opgaven bevatten een volledige omschrijving van de gegevens en de werkwijze. Alle 20 sectoren die zijn benaderd met schriftelijke aanvullende vragen hebben deze uiteindelijk (al dan niet na rappel) aangegrepen om alsnog de benodigde informatie te verstrekken. Alle vragen zijn daarom uiteindelijk beantwoord. Dit is een duidelijke verbetering ten opzichte van het onderzoek over 2005. In de vorige editie van het onderzoek hebben drie sectoren ook na herhaald aandringen afgezien van het beantwoorden van de vragen.

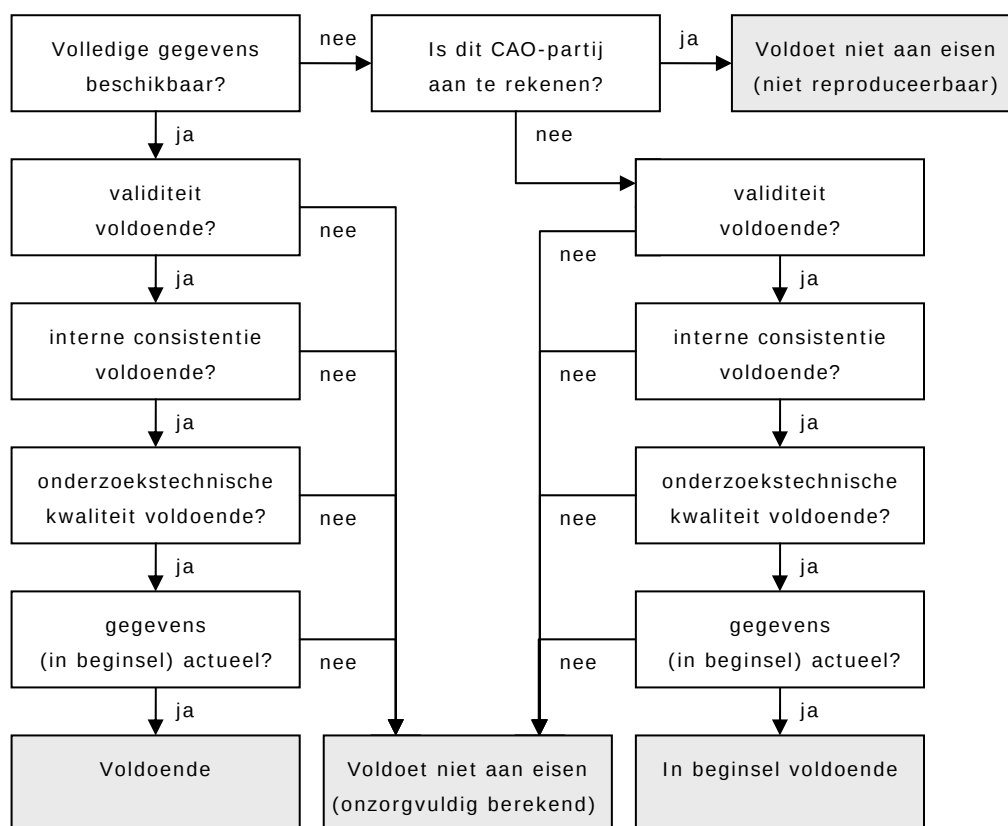
Na beantwoording van aanvullende vragen is per AVV-verzoek een factsheet opgesteld. Een factsheet begint met een beschrijving van de gegevens: welke methode is gebruikt, van welke datum zijn de gegevens, welke definities zijn gehanteerd etc. De beschrijving leidt tot een reconstructie van de wijze waarop deze partijen het representativiteitscijfer hebben berekend.

Behalve een beschrijving van de gegevens bevat de factsheet een waardeoordeel op elk van de vijf verschillende aspecten (reproduceerbaarheid, validiteit, actualiteit, consistentie en technische kwaliteit). Er zijn per aspect drie mogelijke oordelen: voldoende, onvoldoende en niet te bepalen.

De beoordeling op deze aspecten is gebruikt om per AVV-verzoek een gemotiveerde eindbeoordeling op te stellen. Uitgangspunt is, dat in beginsel alle aspecten afzonderlijk in acht moeten zijn genomen om tot een juiste berekening van het representativiteitscijfer te komen. In de praktijk is het mogelijk dat een onzorgvuldigheid ten aanzien van een deelaspect slechts een kleine vertekening van het representativiteitscijfer tot gevolg heeft. Vanwege de geringe consequenties van de onvolkomenheid is in dat geval soms afgezien van een onvoldoende beoordeling van de opgave als geheel. Wel is een opmerking gemaakt en een aanbeveling voor de toekomst.

Onderstaande figuur maakt duidelijk hoe de eindbeoordeling in zijn werk gaat. De eindbeoordeling kan vier vormen aannemen: voldoende, in beginsel voldoende, voldoet niet aan de eis van reproduceerbaarheid of voldoet niet aan de eis van zorgvuldige berekening. Waar nodig zijn aan het einde van elke factsheet aanbevelingen gedaan.

Figuur 1.2 Wijze waarop eindbeoordeling totstandkomt

Hierbij is het van belang te vermelden dat uitsluitend wordt beoordeeld of een bepaalde methode, bron of procedure de minimale toets der zorgvuldigheid kan doorstaan. Met andere woorden, het gaat er niet om of de best mogelijke methode is gebruikt, maar alleen of het resultaat acceptabel is. Een uitkomst is acceptabel als er geen reden is om aan te nemen dat er sprake is van systematische eenzijdige vertekening.

De achtergrond van deze keuze is dat er veel discussie mogelijk is over wat de beste methode is, maar dat we ervan uitgaan dat er brede overeenstemming is over wat minimaal vereist is. Ook moet rekening worden gehouden met de uitvoerbaarheid: bepaalde methodes kunnen op zichzelf beter zijn maar voor betrokken partijen veel extra werk en kosten met zich meebrengen. Een beoordeling uitsluitend op aanvaardbaarheid zal dus meer draagvlak opleveren en wellicht vervelende methodologische discussies voorkomen. Hiermee wordt tevens de zeggingskracht van het onderzoek vergroot. Wanneer een gehanteerde methode op zichzelf acceptabel, maar niet de best denkbare is, leidt dit dus in principe niet tot een negatieve beoordeling. Wel wordt uiteraard een aantekening gemaakt van de betere methode, zodat deze eventueel bij volgende metingen kan worden toegepast.

Nadat de factsheet met daarin de gemotiveerde beoordeling is opgesteld, is deze teruggekoppeld aan de sociale partners. Indien de representativiteitsopgave negatief is beoordeeld, zijn de betrokken partijen in de gelegenheid gesteld inhoudelijk op de beoordeling te reageren. De reactie is verwerkt in de factsheets.

2 Beoordeling van de gegevens

2.1 Overzicht oordelen

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft 27 AVV-verzoeken geselecteerd die in het onderzoek zijn opgenomen. Alle betrokken CAO-partijen hebben gehoor gegeven aan de oproep de representativiteitsgegevens beschikbaar te stellen. Research voor Beleid heeft deze gegevens vervolgens getoetst op kwaliteit en zorgvuldigheid. In zeven gevallen kon direct aan de hand van de verstrekte gegevens een factsheet worden opgesteld. In de overige gevallen was de aangeleverde informatie niet volledig of niet (volledig) duidelijk. Naar aanleiding van 20 opgaven zijn aan de sociale partners schriftelijk specifieke aanvullende vragen gesteld. In alle gevallen is uiteindelijk gebruik gemaakt van de mogelijkheid alsnog een volledig beeld te schetsen van de wijze waarop het representativiteitscijfer tot stand is gekomen.

Na het verzamelen van alle benodigde informatie is de beoordeling gedaan. Het eindoordeel kan vier verschillende vormen aannemen: voldoende, in beginsel voldoende, onvoldoende reproduceerbaar en onvoldoende zorgvuldig berekend. Reproduceerbaarheid is het eerste criterium waaraan de opgaven zijn getoetst. Indien de berekening van het representativiteitscijfer niet (volledig) is te reproduceren, is de zorgvuldigheid van de berekening niet beoordeeld. In de meeste gevallen is dit door het ontbreken van essentiële gegevens ook niet mogelijk. We volstaan daarom met de opmerking dat een aantal niet reproduceerbare opgaven mogelijk ook onzorgvuldig is berekend.

Van de 27 AVV-verzoeken voldoen er 17 *zonder meer aan de eisen*. Twee andere verzoeken voldoen *in beginsel aan de eisen*. Daarvan is sprake als de werkwijze correct is en goed omschreven, maar de oorspronkelijke gegevens op het moment van de opgave niet meer beschikbaar zijn. Doorgaans is dit een gevolg van het feit dat lopende bestanden zijn gebruikt. Andere oorzaken komen ook voor.

Eén van de AVV-verzoeken heeft betrekking op een sector met weinig werkgevers. Het uitvragen van het aantal werknemers van de bedrijven is voor een deel per e-mail gebeurd. De meeste correspondentie is echter niet meer bewaard gebleven, hetgeen de reproduceerbaarheid bemoeilijkt. Er is echter geen aanleiding te twijfelen aan kwade opzet en systematische vertekening. Om die reden is de conclusie dat de opgave *in beginsel* aan de eisen van kwaliteit en zorgvuldigheid voldoet.

In de overige acht gevallen is geconcludeerd dat de wijze van totstandkoming van het representativiteitscijfer *niet aan de eisen voldoet*. In vier gevallen zijn alle benodigde gegevens weliswaar beschikbaar, maar is de manier waarop aan de hand van deze gegevens het representativiteitscijfer is afgeleid, niet zorgvuldig. In die gevallen luidt het oordeel dat het representativiteitscijfer niet aan de zorgvuldigheidseis voldoet. In vier gevallen is de berekening niet meer reproduceerbaar. Daarvan is sprake indien er dusdanig veel informatie ontbreekt (over methode, beschrijving, bestanden, enquêtes, aanvullende schattingen etc.) dat niet meer is na te gaan hoe het cijfer tot stand is gekomen. In de aanvullende vragen die aan de CAO-partijen zijn voorgelegd is expliciet gevraagd naar de ontbrekende redeneringen en berekeningen. Ook na beantwoording van de vragen is in deze gevallen onvoldoende duidelijk waarop het cijfer is gebaseerd. Overigens houdt dit niet automatisch in dat de werkgeversorganisaties in deze secto-

ren een minderheid van de werknemers vertegenwoordigen. Bij de niet reproduceerbare opgaven is dat op grond van de beschikbare gegevens echter niet na te gaan.

Vergelijking met eerder onderzoek

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de oordelen. Ter vergelijking zijn ook de uitkomsten van de vorige edities van het onderzoek in de tabel opgenomen. Daarbij dient opnieuw aangekend dat de cijfers niet representatief zijn voor alle AVV-verzoeken.

Tabel 2.1 Overzicht van de oordelen

Oordeel	2004	2005	2006
Voldoet aan de eisen	7	15	17
Voldoet in beginsel aan de eisen	4	4	2
Onvoldoende reproduceerbaar	6	9	4
Onvoldoende zorgvuldige berekeningswijze	3	2	4
Totaal	20	30	27

Het totale aantal berekeningen dat niet aan de eisen voldoet komt uit op acht, ofwel 30%. De onderstaande tabel brengt de uitkomsten van het huidige onderzoek in verband met de uitkomsten van 2004 en 2005.

Tabel 2.2 Overzicht onvoldoende beoordelingen naar selectie

	2004	2005	2006
Percentage onvoldoende	45%	37%	30%

Het aandeel verzoeken dat niet aan de eisen voldoet is consequent gedaald: van 45% in 2004, via 37% in 2005 tot 30% in 2006. De dalende trend in de tabel is niet zonder meer generaliseren naar alle CAO's. Vanwege de relatief kleine steekproefomvang moet rekening worden gehouden met ruime marges om de gevonden percentages. Het is overigens ook niet de bedoeling van het onderzoek de gevonden resultaten te generaliseren naar alle AVV-verzoeken.

Hoewel de percentages in de tabel, vanwege bovenstaande kanttekeningen, met de nodige voorzichtigheid moeten worden beschouwd, lijkt de daling van het totale aantal onvoldoendes meer dan een toeval. Sinds 2004 heeft SZW veel gedaan om het belang van zorgvuldige aanlevering van AVV-gegevens over te brengen aan de CAO-partijen. In de eerste plaats is het vergroten van de bewustwording in het veld één van de doelstellingen van het representativiteitsonderzoek. Om die reden is naar aanleiding van het vorige onderzoek een mailing naar indieners van AVV-verzoeken verstuurd met de voornaamste uitkomsten. Ook is in 2006 een praktische handleiding geschreven met aandachtspunten voor het aanleveren van representativiteitsgegevens en een beschrijving van veel voorkomende fouten. De handleiding biedt een aantal bruikbare handvatten bij het opstellen van een representativiteitsopgave. Tot slot wijst SZW in de communicatie aan CAO-partijen, naar aanleiding van concrete verzoeken om AVV, consequent op de bewaarplicht van onderliggende gegevens.

Om de bewustwording verder te vergroten heeft SZW in januari 2007 een symposium georganiseerd voor indieners van AVV-verzoeken, waarin onder meer nogmaals aandacht is besteed aan praktische aandachtspunten bij het opstellen van een representativiteitsopgave. Omdat de be-

studeerde verzoeken van oudere datum zijn, heeft dit laatste nog geen effect op de in dit onderzoek onderzochte verzoeken.

Ook in wettelijk opzicht heeft SZW enkele maatregelen genomen, die een positief effect beogen op de kwaliteit van representativiteitsgegevens. CAO-partijen zijn inmiddels verplicht brongegevens te archiveren, die aan de berekening van het representativiteitscijfer ten grondslag hebben gelegen. Tevens is het Toetsingskader per 1 januari 2007 gewijzigd. Sindsdien geldt dat CAO-partijen in beginsel actuele gegevens moeten overleggen. Dit zijn gegevens die in principe niet ouder zijn dan één jaar, gerekend vanaf de ingangsdatum van de CAO. Het effect van deze maatregelen is vooral te zoeken in de reproduceerbaarheid van opgaven.

In dit onderzoek blijken inderdaad meer CAO-partijen actuele en originele bestanden te hebben gebruikt dan in voorgaande jaren, en deze bovendien te kunnen aanleveren. Dit is zichtbaar in tabel 2.1. Daarin is ten opzichte van 2004 en 2005 een daling op te merken in het aantal als 'niet reproduceerbaar' en 'in beginsel voldoende' gekwalificeerde opgaven. Bij niet reproduceerbare opgaven is niet meer te achterhalen hoe het representativiteitscijfer is berekend. Een opgave is 'in beginsel voldoende' als de werkwijze helder is omschreven, maar de originele bestanden niet meer beschikbaar zijn.

Met de bewaarplicht van originele bestanden is de verwachting, dat het aantal opgaven dat als 'niet reproduceerbaar' of 'in beginsel voldoende' wordt beoordeeld, laag blijft of verder afneemt. Tegelijk dringt de vraag zich op in hoeverre het (ondanks de verplichting) niet beschikbaar hebben van gebruikte bestanden nog als 'in beginsel voldoende' is te kwalificeren. De kwalificatie blijft wel van toepassing op verzoeken die zijn opgesteld voor 1 januari 2007, toen het gewijzigde Toetsingskader nog niet van toepassing was. Ten aanzien van nieuwere verzoeken zal de beoordeling 'in beginsel voldoende' uiteindelijk niet meer voorkomen.

2.2 Oordelen op onderdelen

De representativiteitsopgaven zijn beoordeeld op reproduceerbaarheid, validiteit, interne consistentie, de toepasselijkheid van de methode en de actualiteit van de brongegevens. Deze paragraaf gaat in op de specifieke onderdelen van het beoordelingsmodel. Per onderdeel komt aan de orde welke overeenkomsten er zijn tussen de AVV-verzoeken en welke zaken opvallen.

Reproduceerbaarheid

In de meeste gevallen hebben sociale partners bij het indienen van een verzoek om AVV geen accountantsverklaring bijgevoegd. Dit is ook niet verplicht, tenzij de representativiteit onder de 60% ligt of partijen in de sector bedenkingen hebben geuit. Om de juistheid van de aangeleverde gegevens te waarborgen controleert het ministerie of is voldaan aan de vormvereisten. Dit leidt tot vragen indien niet aan de vereisten is voldaan. Ook wanneer de representativiteit sterk afwijkt van het recente verleden of van representativiteitsopgaven van andere afzonderlijke CAO's in de bedrijfstak met een min of meer identieke werkingssfeer stelt het ministerie vragen.

Research voor Beleid gaat uit van de veronderstelling dat de aangeleverde informatie in overeenstemming is met de achterliggende brongegevens, en dat deze brongegevens in zichzelf juist zijn. We gaan er ook vanuit dat de aangesloten werkgevers volgens de ledenlijst ook daadwerkelijk lid zijn en dat het door de werkgever opgegeven aantal werknemers klopt.

Getuige het feit dat naar aanleiding van twintig CAO's (soms meer dan eens) aanvullende vragen zijn gesteld, blijkt dat het kunnen reproduceren van het representativiteitscijfer niet altijd vanzelfsprekend is. In een aantal gevallen heeft de reactie op de vragen de benodigde informatie opgeleverd. In andere gevallen is het ook na de beantwoording niet mogelijk de bepaling van de hoogte van het representativiteitscijfer op een betrouwbare manier vast te stellen.

In totaal is in vijf gevallen geconcludeerd dat te weinig gegevens voorhanden waren om de betrouwbaarheid en zorgvuldigheid van de representativiteitsopgave vast te stellen. De oorzaak daarvan is dat de werkwijze niet goed is omschreven of dat de achtergrond van bepaalde schattingen en aannames onduidelijk blijft.

In een opgave is het aantal werknemers in de sector berekend op grond van onder meer loonsomgegevens. Mits consequent gebruikt geven loonsomgegevens een goede indicatie van het aantal werknemers. Niet aangegeven is hoe de gegevens zijn gebruikt. Het databestand is niet bijgevoegd. In antwoord op aanvullende vragen melden de CAO-partijen dat de bepaling "niet meer of minder dan een grove inschatting" is geweest "gebaseerd op het aantal werknemers uit andere bronnen". Welke bronnen dit zijn en hoe deze zijn gebruikt, is niet vermeld. Ook na herhaalde vragen wordt dit niet duidelijk.

Regelmatig zijn aantallen werknemers geschat op basis van een enquête. Dit is op zichzelf legitiem. Wel is het in dat geval van belang te vermelden hoe deze enquête is uitgevoerd. Het reproduceren van de werkwijze is op grond van de opgaven niet altijd goed mogelijk geweest. De gegevens zelf, in de vorm van een spreadsheet in Excel of SPSS, zijn doorgaans niet bijgevoegd. Dit bemoeilijkt de controle van de cijfers en heeft tot veel aanvullende vragen geleid.

In twee gevallen konden de cijfers, die aan het AVV-verzoek ten grondslag liggen, niet meer worden geleverd. In één geval was dit omdat de sector lopende bestanden gebruikt. In het andere geval was een deel van de e-mail correspondentie over aantallen werknemers niet meer bewaard gebleven. Het niet bewaard blijven van oorspronkelijke gegevens heeft op zichzelf niet geleid tot negatieve beoordelingen. De beide aanvragen zijn beoordeeld als *in beginsel voldoende*. Zie ook paragraaf 2.1.

Validiteit

Met uitzondering van één specifiek geval leverde de validiteit van de aanvragen in het algemeen geen problemen op. Af en toe kwam het voor dat bedrijven die niet onder de werkingssfeer vallen toch zijn meegenomen in de berekening van het representativiteitscijfer en andersom. In geen enkel geval waren de vertekeningen dusdanig, dat de validiteit (mede) geleid heeft tot een onvoldoende beoordeling. In het vorige onderzoek was dit een keer het geval. Bij validiteit zijn wel verschillende keren opmerkingen gemaakt. Ook was de validiteit niet altijd te beoordelen, als gevolg van gebrekkige reproduceerbaarheid.

Bij een van de verzoeken bleek de werkgeversvereniging geen informatie te hebben over het aantal werknemers van haar leden. Een deel van de leden is aangesloten op het zogenaamde SV-loket, dat wel aantallen werknemers verzamelt. Om de teller te bepalen is het gemiddeld aantal werknemers van deze groep leden vermenigvuldigd met het totaal aantal leden. De impliciete aanname is dat de groep leden, die is aangesloten op het SV-loket, een goede afspiegeling vormt van alle leden. Indien grote leden vaker lid zijn dan kleine, heeft dit een overschatting van het aantal werknemers tot gevolg. Overigens kon in de betreffende opgave aannemelijk worden gemaakt dat de groep op het SV-loket aangesloten leden inderdaad representatief mag worden geacht voor alle leden.

In een andere opgave is informatie gebruikt van het Bedrijfstakpensioenfonds. Deze informatie heeft alleen betrekking op werknemers ouder dan 21 jaar. Er is geen poging gedaan het aantal jongere werknemers te schatten.

In een derde opgave is het aantal werknemers in de sector onder meer geschat aan de hand van het aantal CAO-boekjes, dat is verstuurd aan werkgevers. Een werkgever kan meer of minder boekjes kan bestellen dan hij werknemers heeft. Het is daardoor niet zuiver om het aantal CAO-boekjes per werkgever gelijk te stellen aan het aantal werknemers.

Concluderend kan gesteld worden dat de werkingssfeer van de gegevensverzameling doorgaans overeenkomt met de werkingssfeer van de CAO. In de meeste gevallen zijn bronnen gebruikt die rechtstreeks geënt zijn op verplichtingen die voortkomen uit de CAO. Sociale fondsen zijn daar een voorbeeld van. Overwegend zijn de volgende bronnen gebruikt:

- Sociaal fonds. Sociale fondsen dragen zorg voor de uitvoering van CAO –regelingen en worden als zodanig vaak gebruikt als bron voor het bepalen van het totaal aantal werknemers onder de werkingssfeer van de CAO.
- Bedrijfstakpensioenfonds. Doordat veel pensioenregelingen dezelfde werkingssfeer hebben als de CAO, worden ook de bestanden van bedrijfstakpensioenfonds gebruikt als bron.
- Extern branche- of sectoronderzoek. Voor sommige branches verschijnen regelmatig publicaties waarin iets wordt vermeld over het aantal werknemers in de branche. Dergelijke publicaties zijn bijvoorbeeld afkomstig van het CBS of van andere onderzoeksinstituten.

Interne consistentie

De representativiteit is in de meeste opgaven berekend aan de hand van twee bestanden:

- een bestand dat voor elk bedrijf in de sector informatie bevat over het aantal werknemers
- het ledenbestand van de betrokken werkgeversvereniging(en), zonder aantallen werknemers.

Door beide bestanden te koppelen is de representativiteit vast te stellen. Deze koppeling bestaat uit het opzoeken van de leden van de werkgeverspartij in het sectorbestand en het optellen van de aantallen werknemers. Dit aantal is vervolgens af te zetten tegen het totale aantal werknemers in de sector. In kleinere sectoren is deze koppeling eenvoudig handmatig tot stand te brengen. In grotere sectoren is die mogelijkheid in de praktijk vaak onuitvoerbaar. Voor het *matchen* van grote gegevensbestanden zijn daarom speciale geautomatiseerde toepassingen ontwikkeld. Een enkele grote sector in dit onderzoek heeft daarvan gebruik gemaakt.

Het maken van een koppeling heeft als groot voordeel dat teller en noemer met aantallen werknemers gebaseerd zijn op hetzelfde bestand. De definities, wijze van dataverzameling, werkingssfeer en de datum waarop de gegevens betrekking hebben zijn daarom voor teller en noemer gelijk. Datzelfde geldt voor eventuele vertekeningen.

Indien de gegevens niet zijn terug te voeren op één bestand, kunnen problemen ontstaan met de interne consistentie van de berekening. Dit is bijvoorbeeld het geval als sectoronderzoek

naar het aantal werknemers niet tegelijk heeft plaatsgevonden met een peiling van de werkgeversvereniging onder haar leden. Als er in de tussenliggende periode sterke verschuivingen hebben plaatsgevonden binnen de sector, heeft dat consequenties voor de representativiteit. Een mogelijkheid deze onzekerheid geheel of gedeeltelijk weg te nemen is het uitvoeren van extrapolaties: het doortrekken van een ontwikkeling in de tijd. Het is dan wel zaak expliciet te vermelden waarop deze extrapolatie is gebaseerd.

De interne consistentie levert (afgezien van de niet reproduceerbare AVV-verzoeken) relatief vaak problemen op. Van de drie verzoeken waarvan het oordeel luidt dat de berekening niet zorgvuldig is geweest, is dit in de eerste plaats te wijten aan de interne consistentie. Ook in veel andere verzoeken zijn bij de interne consistentie opmerkingen gemaakt.

In één van de als onvoldoende gekwalificeerde opgaven is aan alle leden van de werkgeversvereniging gevraagd hoeveel werknemers zij in dienst hebben. Om het aantal werknemers van de overige bedrijven in de sector te bepalen is een bestand gebruikt van de Kamer van Koophandel. Uit deze bron komt vaak een te laag aantal werknemers naar voren (met in dit geval een te hoog representativiteitscijfer als gevolg). Hoewel de betreffende CAO-partijen zich hiervan bewust waren, heeft men niet gecontroleerd of de aantallen werknemers in de verschillende bronbestanden overeenkomen. Een mogelijkheid daartoe was geweest de aantallen werknemers volgens de leden te vergelijken met het aantal volgens de Kamer van Koophandel.

Ook in het voorgaande onderzoek bleek dat gegevens van de Kamer van Koophandel vaak leiden tot een onderschatting van het aantal werknemers. Een van de redenen daarvan is dat deze gegevens vaak worden verstrekt op het moment van inschrijving. Lang niet alle bedrijven zijn zorgvuldig in het doorgeven van mutaties.

Onderzoekstechnische kwaliteit

Grote rekenfouten zijn niet gemaakt. Onvolkomenheden in de berekening zijn doorgaans het (meer of minder) noodzakelijke gevolg van onvolkomenheden in de gebruikte methode en/of data. Opmerkingen over de methode komen vaak samen voor met onvolkomenheden in de validiteit of de interne consistentie. Op toepasselijkheid van de methode alleen is geen van de 27 verzoeken afgekeurd. Wel zijn soms suggesties voor verbetering gedaan.

Doorgaans geldt dat naarmate meer schattingen en extrapolaties nodig zijn, de kans op fouten toeneemt. Dat dit niet zo hoeft te zijn, blijkt uit een AVV-verzoek in de scheepvaartsector. Van alle werkgevers is bekend hoeveel schepen zij hebben. Uit de respons op de enquête bleek dat grote werkgevers (gerekend in aantallen schepen) vaker deelnemen aan de enquête dan kleine. Om hiervoor te corrigeren, is een weging uitgevoerd. Alle werkgevers in de sector zijn (op basis van het aantal schepen) ingedeeld in grootteklassen. Per klasse is op grond van de enquêteresultaten de gemiddelde bemanning per schip berekend. Deze informatie is gebruikt om aan de werkgevers, die niet hebben deelgenomen aan de enquête, een aantal werknemers toe te kennen. Door de weging is een betrouwbaarder beeld ontstaan dan zonder weging het geval zou zijn geweest.

Om aantallen werknemers vast te stellen maken CAO-partijen met regelmaat gebruik van enquêtes. Zeker in grote sectoren kan dit een verstandige keuze zijn. Om te kunnen bepalen of de enquête heeft geleid tot een betrouwbare schatting van het aantal werknemers, zijn verschillende zaken van belang. Is de hele populatie benaderd, of alleen een steekproef van de werkgevers? In dat laatste geval is het van belang te weten of alle werkgevers even veel kans hebben in het onderzoek betrokken te raken.

In de tweede plaats is de non-respons van belang. Het maakt voor de zeggingskracht van het onderzoek nogal wat uit of de meeste werkgevers meewerken aan het onderzoek, of een minderheid. Bij een kleine respons dringt de vraag zich op in hoeverre de benaderde groep nog een afspiegeling is van de populatie. Er zijn dan aanvullende schattingen nodig, die een zekere onbetrouwbaarheid met zich meebrengen.

In de representativiteitsopgave volstaat het dus niet alleen de uitkomsten te vermelden. Ten minste moet het AVV-verzoek informatie bevatten over wijze waarop de gegevens zijn verzameld, de hoogte van de respons en eventuele aanvullende bewerkingen. In de meeste verzoeken is deze informatie niet opgenomen, wat tot veel aanvullende vragen heeft geleid. Doorgaans verschaft de beantwoording van deze vragen de benodigde duidelijkheid.

Actualiteit

Bepaling van het tijdstip waarop gegevens nog net actueel zijn en wanneer niet, is tot op zekere hoogte een arbitraire aangelegenheid. Als uitgangspunt voor dit onderzoek is de bepaling over actualiteit in het gewijzigde Toetsingskader gebruikt. In het nieuwe Toetsingskader is opgenomen dat bij het AVV-verzoek actuele gegevens moeten worden overlegd. Dit betekent dat de representativiteitsgegevens in beginsel niet ouder mogen zijn dan één jaar, te rekenen vanaf de ingangsdatum van de CAO. De termijn is gehanteerd als stelregel, meer dan als absolute voorwaarde. Bij de beoordeling is rekening gehouden met de beschikbaarheid van andere gegevens.

In enkele opgaven zijn (onder meer) gegevens aangeleverd, die betrekking hebben op de situatie na AVV. Deze gegevens zijn in het licht van de beoordeling niet relevant.

Overzicht

De onderstaande tabel bevat een overzicht van de scores op de verschillende onderdelen.

Tabel 2.3 Oordeel op verschillende criteria

Criterium	Aantal voldoet aan eisen	Aantal voldoet niet aan eisen	Niet te bepalen
Reproduceerbaarheid	23	4	-
Validiteit	23	1	4
Interne consistentie	20	3	4
Onderzoekstechnische kwaliteit	23	0	4
Actualiteit	23	0	4

Van de 27 sectoren voldoen er vier niet aan de eisen van reproduceerbaarheid. Dat betekent dat voor deze opgaven geen uitspraken kunnen worden gedaan over de andere criteria. Van de resterende verzoeken voldoen er drie niet aan de eis van interne consistentie. Daarbij is het zo dat zich in de als onvoldoende gekwalificeerde opgaven doorgaans meer dan één probleem voordoen. De belangrijkste oorzaak voor de beoordeling was in deze drie gevallen de interne consistentie.

Bij de negentien overige AVV-verzoeken zijn op één of meerdere aspecten opmerkingen gemaakt, en aanbevelingen voor de toekomst gedaan. De geconstateerde onvolkomenheden zijn in deze opgaven echter dusdanig, of hebben een dermate kleine vertekening tot gevolg, dat volstaan is met een opmerking.

2.3 Aanbevelingen

In voorgaande edities van het onderzoek zijn telkens aanbevelingen gedaan om de kwaliteit en zorgvuldigheid van representativiteitsopgaven te verbeteren. Alle aanbevelingen (van het aanscherpen van het Toetsingskader tot het opstellen van een praktische handleiding) zijn inmiddels uitgevoerd. Ook in de communicatie met CAO-partijen heeft SZW er het nodige aan gedaan het belang van goede representativiteitsgegevens te onderstrepen. Hoewel een direct oorzakelijk verband moeilijk is aan te tonen, is het aannemelijk dat de inspanningen van SZW een bijdrage hebben geleverd aan de geconstateerde daling in het percentage onvoldoende beoordelingen.

De wijzigingen in het Toetsingskader en het Besluit Aanmelding beogen met name de reproduceerbaarheid van opgaven te bevorderen. Tegenover dit streven staat dat slechts in 7 van de 27 verzoeken zonder aanvullende vragen was te reconstrueren hoe het representativiteitscijfer is berekend. In de overige gevallen was de aangeleverde informatie niet volledig of niet (volledig) helder. Hoewel AVV-verzoeken sterk van elkaar verschillen en de beoordeling maatwerk is, bevatten de aanvullende vragen vaak terugkerende elementen. De onduidelijkheid in opgaven houdt vaker verband met de onderbouwing van de onderzoeksmethode dan met de uitvoering ervan. Terugkerende vragen gaan veelal over:

- Het niet duidelijk of volledig omschrijven op welke wijze bestanden, onderzoeksrapporten, jaarverslagen etc zijn gebruikt. In veel opgaven wordt zonder verdere toelichting volstaan met een verwijzing naar een bijgevoegde bron. Daarin is doorgaans (maar niet altijd) te vinden welke cijfers zijn gebruikt, maar is niet altijd toegelicht waarom en hoe de cijfers zijn gebruikt en hoe de gegevens zijn verzameld. Ook is niet altijd duidelijk op welke groep werkgevers/werknemers de bron betrekking heeft.
- Het niet duidelijk of volledig omschrijven op welke aannames schattingen en extrapolaties berusten, en waarom deze schattingen en extrapolaties aanvaardbaar zijn. Elke aanname gaat gepaard met een bepaalde onzekerheid. Een opgave is zo sterk als de veronderstellingen die eraan ten grondslag liggen. Om de nauwkeurigheid en verdedigbaarheid van de opgave te beoordelen, is het daarom noodzakelijk stil te staan bij de redelijkheid van de aannames (en de mogelijke vertekening die daardoor ontstaat). Impliciete veronderstellingen worden in de opgaven zelden genoemd.
- Niet duidelijk of volledig ingaan op de vergelijkbaarheid van bronnen. Een veel voorkomende aanname, die inherent is aan het gebruik van verschillende bronbestanden, is dat de werkingssfeer, de definitie van het begrip 'werknemer' en de peildatum van de verschillende bestanden overeenkomen. De CAO-partijen gaan in de opgave niet of nauwelijks in op de vergelijkbaarheid van bronnen.
- Niet duidelijk of volledig ingaan op de validiteit van de gebruikte meeteenheden. Volgens het Toetsingskader dient het representativiteitscijfer gebaseerd te zijn op *aantallen* werknemers. Indien een andere maatstaf is gebruikt (zoals FTE, loonsom, omzetcijfers, marktaandeel, etc.) is het aan CAO-partijen om aannemelijk te maken dat hierdoor geen systematische eenzijdige vertekening ontstaat. Gebruik van FTE-gegevens is niet problematisch indien bij de leden van de werkgeversvereniging in verhouding even veel parttime werknemers werkzaam zijn als bij de niet-leden. Vergelijkbare redeneringen gelden voor het gebruik van loon-

som- en omzetgegevens als indicatie van het aantal werknemers. De relevante vraag is dan of de gemiddelde loonsom (of omzet per werknemer, etc.) gelijk is voor leden en niet-leden van de werkgeversvereniging. In het onderstaande kader zijn de consequenties uitgewerkt van enkele veelgebruikte afgeleide bronnen.

FTE-gegevens

Het gebruik van FTE-gegevens heeft als consequentie dat parttime werknemers 'minder zwaar meetellen' bij de berekening van het representativiteitscijfer. Immers kunnen verschillende parttime werknemers samen goed zijn voor 1 FTE. Bij consequent gebruik van FTE-gegevens is de vertekening niet problematisch indien bij de leden van de werkgeversvereniging in verhouding even veel mensen in deeltijd werken als bij de niet-leden.

Loonsomgegevens

Voor loonsomgegevens geldt hetzelfde, aangezien de loonsom een maatstaf is voor het aantal FTE en niet direct voor het aantal 'koppen'. Daar komt bij dat bij het gebruik van loonsomgegevens in de tweede plaats aannemelijk moet worden gemaakt dat werknemers in dienst van de leden in verhouding niet méér loon krijgen dan de werknemers van niet-leden.

Omzetgegevens

Ook omzetgegevens per bedrijf geven eerder een indicatie voor aantallen FTE dan van aantallen werknemers. De representativiteitsopgave moet daarom een toelichting bevatten over de invloed van de deeltijdfactor op het representativiteitscijfer. Daarnaast is het zo dat de omzet per werknemer afhangt van de arbeidsproductiviteit. Anders gezegd hoeven in de praktijk niet alle soorten producten in een sector even arbeidsintensief te zijn. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat een bedrijf, dat producten via internet aanbiedt, met relatief weinig personeel een relatief grote omzet genereert. Indien deze bedrijven overwegend lid zijn van de werkgeversvereniging, kan dit leiden tot een te hoog representativiteitscijfer. Indien omzetgegevens zijn gebruikt, moeten CAO-partijen daarom aannemelijk maken dat:

- 1) leden en niet-leden in verhouding even veel parttimers in dienst hebben;
- 2) de arbeidsproductiviteit per werknemer bij leden niet-leden gelijk is.

De vier bovenstaande constateringën houden verband met de in het Besluit Aanmelding genoemde verplichting (Art. 2:2 lid d) tot het verstrekken van "een toelichting waaruit blijkt dat de grenzen van het domein waarover de gegevens zijn verzameld gerelateerd zijn aan de werkingssfeer van de CAO". Vaak is alleen (zoals het format representativiteitsgegevens vereist) vermeld dat de grenzen van het domein waarover de gegevens zijn verzameld gerelateerd zijn aan de werkingssfeer van de CAO, en dat in de werkingssfeer uitgesloten categorieën werknemers in de telling buiten beschouwing zijn gelaten. De vereiste toelichting op de betekenis van de bronnen ontbreekt vaak geheel of gedeeltelijk.

Hier ligt nog een mogelijkheid tot verbetering. SZW zou kunnen bekijken in hoeverre het in de communicatie met CAO-partijen mogelijk is verder te onderstrepen dat het niet alleen van belang is de juiste aantallen werkgevers en werknemers aan te leveren en de originele bronnen. In aanvulling daarop is het ook noodzakelijk stil te staan bij het onderbouwen van de onderzoeksmethode. De lacunes doen zich meestal niet zozeer voor bij het beschrijven van de methode, als wel bij de validiteit van de bronnen zelf. Meer specifiek gaat het dan bijvoorbeeld om een toelichting op de vergelijkbaarheid van gegevens en de aanvaardbaarheid van schattingen en extrapolaties.

Research voor Beleid
Schipholweg 13-15
Postbus 985
2300 AZ Leiden
tel: 071 525 37 37
fax: 071 525 37 02
e-mail: info@research.nl
www.research.nl